Available online at https://refocus.uz/

RESEARCH FOCUS
INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL

Vol. 5, Issue 10, 2026
ISSN 2181-3833 | Uzbekistan
https://refocus.uz/

RESEARCH ARTICLE • PEER-REVIEWED • OPEN ACCESS • SERIES D • HAC/OAK 10.00.00 — PHILOLOGICAL SCIENCES

Pragmatic features of implicature in English and Uzbek popular science magazine texts

Ingliz va o‘zbek ilmiy-ommabop jurnal matnlarida implikaturaning pragmatik xususiyatlari

Прагматические особенности импликатуры в текстах английских и узбекских научно-популярных журналов

YOKUBJONOVA Nodirabegim[1]

[1] *“Oriental” Institute, Uzbekistan*

ARTICLE INFO

ARTICLE TYPE
Research Article

LANGUAGE OF FULL TEXT
O‘zbekcha (UZ)

SCIENTIFIC FIELD / OAK
☑ 10.00.00 – Philological Sciences
Filologiya fanlari
Series D

ARTICLE HISTORY
Received: 2026-10-07
Revised: 2026-10-19
Accepted: 2026-10-24
Published: 2026-10-31

DOI
https://doi.org/10.66073/researchfocus.v5i10.1017

CONTACT
ReFocusJournal@gmail.com

LICENSE
Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). This is an open access article distributed under the terms of the CC BY 4.0 licence.

AUTHOR, TITLE AND ABSTRACT METADATA (EN / UZ / RU)

ENGLISH

YOKUBJONOVA Nodirabegim[1]
[1] *“Oriental” Institute, Uzbekistan*

Abstract. Implicature in explanatory contexts pertinent to English and Uzbek popular science magazines is examined in this theoretical comparative article. Author-constructed examples are analyzed by means of semantic comparison and contextual variation and cancelation tests. The discussion distinguishes between implicature and explicit content, presupposition and entailment. It examines cautious interpretation, indirect evaluation and reader participation. It argues that translation can keep a proposition but change the inference expected of the reader. Making an implicit conclusion explicit can also increase the apparent commitment of the author. The proposed procedure thus takes into account linguistic evidence, contextual assumptions and alternative readings jointly. They do not report any corpus frequencies or measured reader effects.

Keywords: implicature, popular science discourse, pragmatics, context, presupposition, English, Uzbek

O‘ZBEKCHA

YOKUBJONOVA Nodirabegim[1]
[1] *“Oriental” instituti, O‘zbekiston*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi ilmiy-ommabop jurnal matnlariga xos bo‘lgan tushuntirish kontekstlarida implikaturalarning (yashirin ma’nolarning) shakllanishi nazariy va qiyosiy jihatdan o‘rganiladi. Kontekstdan kelib chiquvchi qo‘shimcha ma’no, ochiq-oydin bayon qilingan, oldindan taxmin qilingan yoki mantiqan kelib chiqadigan mazmundan farqlanadi. Tahlil shuni ko‘rsatadiki, implikaturalar ilmiy da’volarni ehtiyotkorlik bilan shakllantirishda, baholashni bilvosita yetkazishda hamda xulosa chiqarish jarayoniga o‘quvchini jalb qilishda muhim ahamiyat kasb etadi. Asosiy xulosalardan biri shundaki, har ikki tilda propozitsional mazmun (bayon qilingan fikr) o‘xshash bo‘lsa-da, bu o‘quvchida aynan bir xil xulosa chiqarish jarayoni kechishiga kafolat bermaydi. Tarjima jarayonida yashirin xulosaning ochiq shaklga keltirilishi uning kommunikativ maqomini o‘zgartirib yuborishi mumkin. Maqolada bunday o‘zgarishlarni aniqlash maqsadida til asoslari, kontekstual sharoitlar va ehtimoliy muqobil talqinlarni kompleks o‘rganish taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: implikatura, ilmiy-ommabop diskurs, pragmatik tahlil, kontekst, presuppozitsiya, bilvosita baholash, ingliz va o‘zbek tillari

РУССКИЙ

ЁКУБЖОНОВА Нодирабегим[1]
[1] *Институт «Oriental», Узбекистан*

Аннотация. В статье с теоретико-сопоставительных позиций рассматривается формирование импликатур (скрытых смыслов) в объяснительных контекстах, характерных

How to cite / Iqtibos keltirish / Как цитировать: YOKUBJONOVA, N. (2026). Pragmatic features of implicature in English and Uzbek popular science magazine texts. Research Focus International Scientific Journal, 5(10), 90–93. https://doi.org/10.66073/researchfocus.v5i10.1017

© 2026 The Author(s). Published by Research Focus International Scientific Journal. Open access article under the CC BY 4.0 licence.

HAC / OAK: On the HAC list of national scientific publications (Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan) for 06.00.00 Agricultural Sciences and 16.00.00 Veterinary Sciences.
O‘zbekiston Respublikasi FA huzuridagi OAK ro‘yxatida: 06.00.00 – Qishloq xo‘jaligi fanlari; 16.00.00 – Veterinariya fanlari.

для текстов научно-популярных журналов на английском и узбекском языках. Дополнительный смысл, выводимый из контекста, отличается от содержания, высказанного эксплицитно, пресуппонируемого или логически следующего из высказывания. Анализ показывает, что импликатуры играют важную роль в осторожной формулировке научных утверждений, косвенной передаче оценки и вовлечении читателя в процесс умозаключения. Один из основных выводов состоит в том, что сходство пропозиционального содержания (высказанной мысли) в двух языках не гарантирует одинакового хода умозаключения у читателя. При переводе эксплицитное выражение скрытого вывода может изменить его коммуникативный статус. Для выявления подобных изменений в статье предлагается комплексно учитывать языковые данные, контекстуальные условия и возможные альтернативные интерпретации.

Ключевые слова: импликатура, научно-популярный дискурс, прагматический анализ, контекст, пресуппозиция, косвенная оценка, английский и узбекский языки

1. KIRISH
Introduction

Ilmiy-ommabop maqolada o‘quvchi anglagan g‘oya muallif ko‘zda tutgan g‘oya bilan bir xil ko‘lamda bo‘lmasligi mumkin. “Qurilma laboratoriya sinovlarida yaxshi ishladi” degan gap bizga natija haqida ma’lumot beradi. Agar ushbu fikr “Bu qurilmadan hoziroq uy sharoitida foydalansam bo‘ladimi?” degan savolga javoban keltirilsa, o‘quvchi undan amaliy, kundalik foydalanish uchun yetarli asos yo‘q degan xulosaga kelishi mumkin; holbuki, gapning to‘g‘ridan-to‘g‘ri ma’nosida bu haqda ochiq aytilmagan. Implikaturalarni (yashirin ma’nolarni) tahlil qilishning qiziqarli jihati — ochiq aytilgan narsa bilan yetkazilayotgan ma’no o‘rtasidagi farqdir {1;43}. Bundan tashqari, ilmiy bilimlarni ommalashtirish — bu shunchaki soddalashtirish emas, balki bilimlarni yangi auditoriya uchun qayta shakllantirish jarayonidir {2;265}. Ushbu tadqiqot ingliz va o‘zbek tillaridagi ifodalarda yashirin ma’no (implikatura) hosil qiluvchi mexanizmlarni o‘rganishni maqsad qiladi. Savol shundan iboratki: ochiq mazmuni deyarli bir xil bo‘lgan ikki xil ifoda o‘quvchi tomonidan bir xil pragmatik ma’noda qabul qilinadimi?

Ushbu maqola, asosan, “suhbat implikaturasi” (conversational implicature) masalasiga bag‘ishlangan. Bu atama o‘zining to‘g‘ridan-to‘g‘ri (so‘zma-so‘z) ma’nosida emas, balki muallifning muayyan vaziyatda tanlagan gap orqali yetkazmoqchi bo‘lgan qo‘shimcha mazmuni ma’nosida qo‘llaniladi. Bu yerdagi “suhbat” (conversational) atamasi faqat og‘zaki muloqot bilan cheklanib qolmaydi; yozma matnlarda ma’no talqini muallif nazarda tutgan savol, avvalgi gaplar hamda o‘quvchi va muallifga umumiy bo‘lgan bilimlar kabi omillar ta’sirida shakllanishi mumkin. Biroq, implikaturaning bu turi ushbu tahlilning diqqat markazida emas.

Har qanday yashirin yoki ochiq aytilmagan axborotni ham “implikatura” deb atab bo‘lmaydi. Masalan, “Qurilma yana ishlay boshladi” gapidagi “yana” so‘zi uning avval ham ishlaganligini anglatadi; bu hodisa *presuppozitsiya* (oldindan taxmin qilingan shart) tushunchasiga kiradi. Agar “Barcha namunalar sinovdan o‘tkazildi” degan fikr tasdiqlansa, undan mantiqiy xulosa sifatida “A namunasi ham sinovdan o‘tkazilgan” degan xulosaga kelish mumkin, chunki A — o‘sha to‘plamning bir qismidir. Aksincha, “Bu natija qiziqarli” degan gapdan “muallif hayratda qolgan” degan xulosani chiqarish uchun qo‘shimcha kontekst talab etiladi; bu yo muallifning asl niyatidagi ma’no bo‘lishi, yoki o‘quvchi tomonidan mustaqil ravishda shakllantirilgan talqin bo‘lishi mumkin.

Dolzarblik nazariyasida (relevance theory) til orqali yetkazilgan axborot muallifning niyatini aniqlashda qo‘llaniladigan dalillardan biri sifatida qaraladi {3;607}. Shu bilan birga, kontekstga tayangan holda yuzaga keladigan barcha mazmun ham alohida implikatura (yashirin ma’no) hisoblanmaydi. Masalan, “u” (erkak yoki ayol kishini bildiruvchi) olmoshining nimani anglatishini aniqlash ko‘pincha gapda ochiq ifodalangan fikrni (propozitsiyani) to‘liq tiklash uchun xizmat qiladi. Shu sababli, mavjud gapning mazmunini aniqlashtirish bilan qo‘shimcha xulosa chiqarish o‘rtasida farq bo‘lishi lozim.

2. MATERIALLAR VA METODLAR
Materials and methods

Tadqiqot nazariy-qiyosiy asosda olib borildi. Tahlil qilish maqsadida, ilmiy-ommabop tushuntirishga mo‘ljallangan to‘rtta misol (har biri ingliz va o‘zbek tillaridagi juftliklardan iborat) hamda ularning turli kontekstual variantlari maxsus ishlab chiqildi. Ushbu misollar miqdoriy ifodalar orqali tushuntirishlarni, savollarga bilvosita javoblarni, baholovchi mulohazalar ketma-ketligini va tanish obrazlardan foydalanish holatlarini o‘z ichiga oladi. Misollar mavjud nashrlar yoki parallel korpusdan olinmagan, balki muayyan pragmatik mexanizmlarni sinab ko‘rish uchun maxsus tuzilgan. Bu yerda taqqoslash birligi sifatida alohida so‘z emas, balki o‘z konteksti bilan birga olingan gap olindi.

Tahlil semantik taqqoslash, kontekstual o‘zgartirish hamda xulosa (implikatura)ni “bekor qilish” (yoki uning bekor bo‘lishi mumkinligini tekshirish) usullari orqali amalga oshirildi. Avval gapning ochiq-oydin mazmuni, so‘ngra undagi yashirin ma’no (implikatura) va uning asosida yotgan umumiy bilimlar aniqlandi. Shundan so‘ng, dastlabki gapdan kelib chiqadigan xulosaga zid keluvchi qo‘shimcha fikr kiritilib, asl gap bilan mantiqiy ziddiyat yuzaga keladimi yoki yo‘qmi, tekshirildi. Suhbatdagi yashirin ma’nolarning (konversatsion implikatura) asosiy xususiyatlaridan biri shundaki, ularni kontekst yoki qo‘shimcha izoh yordamida bekor qilish mumkin {1;57}. Tadqiqot ingliz va o‘zbek tillaridagi variantlarda yashirin ma’noni saqlab qolish, kuchaytirish yoki uni ochiq ifodalash usullariga qaratildi. Sinov natijalari baholanayotganda, davom ettiruvchi fikrning tabiiyligi hamda boshqacha talqin qilish imkoniyatlari ham hisobga olindi.

3. NATIJALAR
Results

“Some samples changed colour” degan gap o‘quvchida “barcha namunalar ham rangini o‘zgartirmagan” degan xulosani keltirib chiqarishi mumkin. Bu yerda muallif barcha namunalardan xabardor va batafsilroq ma’lumot bera oladi, degan taxmin yotadi. Asl xulosani “Some samples changed colour; perhaps all of them did, but the remaining samples have not been checked” degan iborani qo‘shish orqali aniqlashtirish mumkin. Garchi “ba’zi namunalar rangini o‘zgartirdi” degan fikr o‘z kuchida qolsa-da, endilikda “barchasi ham o‘zgarmagan” degan xulosa kelib chiqishi shart emas.

O‘zbek tilidagi “ayrim namunalar” iborasi odatda boshqalardan ajralib turadigan guruhni anglatadi. Shu sababli, ingliz tilidagi “some” so‘zini har qanday vaziyatda ham “ayrim” so‘zi bilan tenglashtirmaslikka ehtiyot bo‘lish lozim. “Namunalarning ba’zilari rangini o‘zgartirdi, qolganlari esa hali tekshirilmadi” degan ifoda mavjud ma’lumot doirasini aniqroq belgilab beradi. Bu so‘zma-so‘z tarjima emas, balki o‘quvchi tomonidan qanday tushunilishini nazorat qilishga qaratilgan ifodalash usulidir. Ushbu taqqoslash shuni ko‘rsatadiki, tarjimada tanlangan so‘zlar o‘quvchining xulosalariga ta’sir ko‘rsatishi va ularni o‘zgartirishi mumkin.

Ilmiy yangilikka oid sharhdagi savol-javobni tasavvur qiling: “Is the device ready for everyday use? It worked in laboratory trials”. Bu javob savolda nazarda tutilgan tayyorgarlik darajasini aniq tasdiqlamaydi. Muallifning “laboratoriyada yaxshi natija ko‘rsatish — kundalik sharoitlarda ham ishonchli ishlashni anglatmaydi” degan tushunchaga ega ekanligidan kelib chiqib, uning qurilma tayyorligi borasida muayyan shubha-gumonlari borligini anglash mumkin.

Biroq, “It has also completed field testing and is ready for use” kabi keyingi izoh dastlabki fikrga mantiqan zid kelmaydi; demak, matndan qurilma tayyor *emas* degan xulosa shartli ravishda kelib chiqmaydi. Yana bir ehtimol shundaki, muallifda shunchaki qo‘shimcha ma’lumot yo‘q. Bu o‘rinda “qurilma tayyor emas” degan qat’iy xulosa bilan “berilgan javob uning tayyorligini tasdiqlash uchun yetarli dalil bo‘la olmaydi” degan ehtiyotkorona baho o‘rtasidagi farqni ajratib olish lozim.

Ushbu misolda pragmatik imkoniyatlar har ikki tilda ham bir xil: muallif yakuniy xulosani ochiq bayon qilmasdan, uni tasdiqlovchi dalillarni keltirishni ma’qul ko‘radi. Bu farqni shunchaki tilning o‘ziga bog‘lab bo‘lmaydi. Asosiy omillar — berilgan savol, auditoriyaning sinov bosqichlari haqidagi oldindan mavjud bilimi hamda keyingi izohdir. Ilmiy da’voning ehtiyotkorona xarakteri grammatik modal vositalar orqali yoki muayyan kontekstda dalillarni taqdim etish uslubi orqali ifodalanadi.

“The method is elegant.” degan fikrni olaylik. Bu yerda ikkita bayonot yonma-yon keladi: “The team has not yet reproduced the result”. Ikkinchi gapni birinchi bahoga aniqlik kirituvchi yoki uni to‘ldiruvchi fikr sifatida tushunish mumkin. Ilmiy baholashda natijaning takrorlanishi hal qiluvchi omil ekanligi hammaga ma’lum; shu sababli, “usulning jozibadorligi uning ishonchliligini hali to‘liq tasdiqlamaydi”, degan xulosaga kelish mumkin.

Bu xulosa usulning yaroqsiz ekanligini anglatmaydi. Agar vaziyat boshqacha bo‘lsa — masalan, “takroriy sinov o‘tkazishga hali yetarli vaqt bo‘lmadi” degan mazmunda bo‘lsa — unda bu holatni boshqacha talqin qilish mumkin bo‘ladi. Bunday holatlarni tahlil qilishda muallifning shaxsiy qarashlari bilan o‘quvchiga taqdim etilayotgan ma’lumotlarni bir-biridan ajratib qarash foydalidir {4;173}. Bir tomondan, muallif dalillar bo‘yicha o‘z fikrini bildiradi; ikkinchi tomondan esa, ushbu ikki bayonot o‘rtasidagi mantiqiy bog‘liqlikni baholashni o‘quvchining o‘ziga havola qiladi. Agar biz gapga “lekin” so‘zini qo‘shsak, qarama-qarshilik yanada yaqqolroq namoyon bo‘ladi, biroq bu bahoning qanchalik jiddiy ekanligi baribir vaziyatga (kontekstga) bog‘liq bo‘lib qolaveradi.

Masalan, “The cell has its own recycling system” degan ibora biologik jarayonni barchaga tanish bo‘lgan faoliyat bilan bog‘laydi. Bu esa muayyan tushunchalarni, masalan, “hujayra ayrim tarkibiy qismlarni qayta foydalanishga yaroqli bo‘laklarga parchalaydi” degan g‘oyani faollashtirishga imkon beradi. Biroq, “hujayrada umuman chiqindi qolmaydi” yoki “bu jarayon har doim mukammal darajada samarali kechadi” kabi xulosalarni faqat sarlavhaga asoslanib tasdiqlab bo‘lmaydi. Metaforadan kelib chiqadigan yagona assotsiatsiyani muallif yetkazmoqchi bo‘lgan yashirin ma’no (implikatura) bilan bir xil deb hisoblash xato bo‘ladi.

Madaniy yoki matnga oid tanish bilimlar ilmiy mazmunni yetkazishda asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin {5;106}. Ushbu yondashuvga tayangan holda, ushbu maqolada muayyan obrazga aloqador elementlarning matn davomida qanday saqlanib qolishi tahlil qilinadi. “Qayta ishlash” (recycling) metaforasidan foydalanish ikki xil tilda so‘zlashuvchi auditoriyalar bir xil bilim zaxirasiga tayanishiga kafolat bermaydi. Qolaversa, qiyoslashda qo‘llaniladigan so‘z boyligini tanlash va boshqarish — bu o‘sha qiyoslashga bog‘liq obrazlarni izchil saqlab qolishdan farqli jarayondir.

4. MUHOKAMA

Discussion

Misollar shuni ko‘rsatadiki, ilmiy-ommabop nutqda implikatura (yashirin ma’no) axborotni ixchamlashtirishga imkon beradi va o‘quvchini fikrlash jarayoniga jalb qiladi. Biroq, bu imkoniyat o‘quvchiga amalda aynan shunday ta’sir ko‘rsatadi, deb tushunmaslik kerak. Tarjimada, masalan, “laboratoriyada sinovdan o‘tkazildi” degan fikrga “shuning uchun u hali foydalanishga tayyor emas” kabi iboraning qo‘shilishi, muallif tomonidan yashirin xulosaning ochiq bayon qilinishiga olib keladi. Shu sababli, semantik ekvivalentlikni aniqlash uchun gapda nima ochiq aytilgani hamda nima o‘quvchining o‘zi xulosa qilishi uchun qoldirilganini taqqoslashimiz lozim. Ushbu maqolada taklif etilgan tahlil usuli inglizcha va o‘zbekcha variantlarni nafaqat ulardagi ochiq mazmun, balki xulosa chiqarishga asos bo‘luvchi omillar nuqtai nazaridan ham solishtirishni ko‘zda tutadi. Bunda lingvistik asoslar, kontekstual zamin va har bir talqinni o‘zgartiruvchi keyingi elementlar aniqlanadi. Agar yashirin xulosa ochiq bayonot shaklida ifodalangan bo‘lsa, bu alohida qayd etiladi. Bunday yondashuv muallif so‘zlariga aslida ko‘zda tutilmagan ma’nolarni yuklab qo‘yish xavfining oldini olishga yordam beradi, ammo bu mustaqil tahlil orqali tasdiqlanishi talab etiladi.

5. XULOSA

Conclusion

Nazariy-qiyosiy tahlil shuni ko‘rsatdiki, implikatura (yashirin ma’no) umumlashtirishlarni cheklash, ilmiy da’volarga nisbatan ehtiyotkorlikni rag‘batlantirish hamda bilvosita baholash imkonini berish salohiyatiga ega. Biror so‘zning matnda mavjud bo‘lishigina bu vazifalarni yuzaga chiqarish uchun yetarli emas; buning uchun avvalgi savol, dalillarning tanlanishi, auditoriya bilan umumiy deb faraz qilinadigan bilimlar hamda keyingi izohlar — barchasi birgalikda hisobga olinishi lozim. O‘quvchining taxminiy talqini bilan muallifning matn orqali yetkazmoqchi bo‘lgan ma’nosi o‘rtasida aniq farq bo‘lishi kerak.

DECLARATIONS

Declarations

Author contributions *CRediT*

Conceptualization; Methodology; Investigation; Writing – original draft; Writing – review & editing. The author has read and agreed to the published version of the manuscript.

Funding

This research received no external funding.

Ethics approval

Not applicable. This study did not involve humans, animals or other regulated materials.

Informed consent

Not applicable.

Data availability statement

All data supporting the findings of this study are included in the article.

Conflict of interest

The author declares no conflict of interest.

Generative AI disclosure

Not used.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

References (original language)

[1] Grice H. P. Logic and conversation // Syntax and Semantics. Vol. 3: Speech Acts / Eds. P. Cole, J. L. Morgan. – New York: Academic Press, 1975. – P. 41–58.

[2] Myers G. Discourse studies of scientific popularization: Questioning the boundaries // Discourse Studies. – 2003. – Vol. 5, № 2. – P. 265–279. – DOI: 10.1177/1461445603005002006.

[3] Wilson D., Sperber D. Relevance theory // The Handbook of Pragmatics / Eds. L. R. Horn, G. Ward. – Oxford: Blackwell, 2004. – P. 607–632.

[4] Hyland K. Stance and engagement: A model of interaction in academic discourse // Discourse Studies. – 2005. – Vol. 7, № 2. – P. 173–192. – DOI: 10.1177/1461445605050365.

[5] Yoqubjonova Sh., Yoqubjonova N. The pragmatic role of intertextual references in science magazine narratives // Research Focus International Scientific Journal. – 2026. – Vol. 5, № 1. – P. 104–106. – DOI: 10.66073/researchfocus.v5i1.1968.